

Nawieśniak Dawid: Zapis windykacyjny – novum w kodeksie cywilnym i kontrowersje dotyczące jego dopuszczalności w odniesieniu do majątku wspólnego małżonków

Uniwersytet Wrocławski

Wstęp do problematyki

Instytucja zapisu windykacyjnego została wprowadzona ustawą zmieniającą kodeks cywilny z 18 III 2011 r. (Dz. U. 2011 nr 85 poz. 458). W polskim systemie prawnym, zapis windykacyjny można ustanowić od dnia 23 X 2011 roku - uregulowany jest w artykułach 981¹– art. 981⁶ Kodeksu cywilnego. W przeciwieństwie do zapisu zwykłego, który polega na tym, że spadkodawca może przez rozrządzenie testamentowe zobowiązać spadkobiercę ustawowego lub testamentowego do spełnienia określonego świadczenia majątkowego na rzecz oznaczonej osoby, zapis windykacyjny umożliwia wykonanie przez spadkodawcę prawa do rozrządzenia bezpośrednio określonymi składnikami swojego majątku na rzecz konkretnej osoby z chwilą jej śmierci. Chwila otwarcia spadku ma dla zapisobiercy windykacyjnego istotne znaczenie, bowiem właśnie wtedy nabywa on dany składnik majątku i staje się pełnoprawnym właścicielem przedmiotu zapisu. Zapis windykacyjny może być sporządzony w formie tylko i wyłącznie aktu notarialnego.

Po wprowadzeniu zapisu windykacyjnego do kodeksu cywilnego wśród praktyków w ostatnich latach pojawiło się sporo wątpliwości co do jego stosowania. Nie chodzi tutaj tylko o pewne kontrowersje co do formy, lecz o możliwość i dopuszczalność ustanowienia zapisu windykacyjnego na poszczególnych przedmiotach objętych wspólnością majątkową małżonków. Właśnie w odniesieniu do tych kontrowersji, pojawiła się uchwała Sądu Najwyższego z dnia 8 VII 2011 r., sygn. III CSK 43/12, w której sąd pozytywnie rozstrzygnął skuteczność zapisu windykacyjnego obejmującego prawo wchodzące w skład majątku wspólnego małżonków. Stanowisko Sądu Najwyższego nie spotkało się jednak z pełną akceptacją. W opozycji do tej uchwały stanęła bowiem część doktryny, na czele z prof. E. Gniewkiem. Rozważania w niniejszym artykule w przeważającej mierze będą odnosić się do tej debaty.

Autor w niniejszej pracy zaprezentuje i scharakteryzuje instytucję zapisu windykacyjnego, a także przedstawi główne argumenty zarówno za, jak i przeciw dopuszczalności takiego zapisu w kontekście majątku wspólnego małżonków, na koniec zaś przedstawi własne stanowisko w tej sprawie.

Forma zapisu windykacyjnego

Art. 981 ind. 1 § 1 k.c. stanowi, że zapis windykacyjny może być dokonany jedynie w formie aktu notarialnego. Regulacja ta została podyktowana tylko i wyłącznie względami praktycznymi, gdyż ustawodawca w swej niewątpliwiej w tym wypadku racjonalności zaprzagnął objąć chcącego dokonać tego rodzaju rozrządzenie fachową pomocą notarialną¹³⁸. Jest to o tyle istotne, że ustawodawca w sposób radykalny zrywa z zasadą swobody testowania i poważnego ograniczenia możliwości zastosowania dopuszczalnych form testamentowych¹³⁹. Żywiono obawy, by zbyt wielu spadkodawców (zapisodawców) nie tworzyło w sobie przekonania, że mogą skutecznie rozporządzać pojedynczymi rzeczami (przedmiotami) będącymi składnikami spadku. W społeczeństwie przekonanie to jest zresztą błędne ze względu na bardzo częstą niezajomość materii przesłanek dotyczących ważności danego rozporządzenia testamentowego. Czy owo skomplikowanie było słuszne – to już zagadnienie na zupełnie inny artykuł, jednakże zdaniem autora ograniczenie swobody testowania było w tym wypadku sensowne ze względu na specyfikę zapisu windykacyjnego, gdyż jest to swojego rodzaju powołanie do dziedziczenia rzeczy objętej tym zapisem, a co za tym idzie, trzeba w sposób solenny wyartykułować. Taką możliwość daje niewątpliwie forma aktu notarialnego.

Niedochowanie właściwej formy aktu notarialnego dla zapisu windykacyjnego powoduje jego nieważność (art. 73 § 2 k.c.). Co do zasady jest jednak możliwa w tym wypadku konwersja, która będzie przebiegać w tym kierunku, jaki nada jej wola testatora¹⁴⁰. Warto w tym miejscu odnotować, że w doktrynie podnoszone są głosy, że niekiedy nie jest możliwe przekształcenie zapisu windykacyjnego w zapis zwykły¹⁴¹.

Uchwała SN III CSK 43/12

Po wskazaniu najistotniejszych informacji dotyczących formy testamentu, warto przejść do bardzo istotnej w praktyce kontrowersji dotyczącej zapisu windykacyjnego pomiędzy samym małżonkami.

¹³⁸ S. Wójcik, F. Zoll, *Zapis windykacyjny* [w:] *System prawa prywatnego – prawo spadkowe – tom 10*, red. B. Kordasiewicz, Warszawa 2013, s. 430-431.

¹³⁹ P. Księżak, *Zapis windykacyjny*, Warszawa 2012, s. 49.

¹⁴⁰ Tamże, s. 431.

¹⁴¹ Tamże, s. 431-432.

W dniu 8 VII 2011 r. Sąd Najwyższy podjął uchwałę (III CSK 43/12), w której stwierdził, że zapisem windykacyjnym mogą być objęte przedmioty majątkowe należące do majątku wspólnego małżonków pozostających w ustroju wspólności ustawowej, wymienione w art. 981¹ §2 k.c.:

§ 1. W testamencie sporządzonym w formie aktu notarialnego spadkodawca może postanowić, że oznaczona osoba nabywa przedmiot zapisu z chwilą otwarcia spadku (zapis windykacyjny).

§ 2. Przedmiotem zapisu windykacyjnego może być:

- 1) rzecz oznaczona co do tożsamości;*
- 2) zbywalne prawo majątkowe;*
- 3) przedsiębiorstwo lub gospodarstwo rolne;*
- 4) ustanowienie na rzecz zapisobiercy użytkowania lub służebności.*

Stan faktyczny sprawy, w oparciu o który SN dokonał wspomnianych ustaleń, był następujący: wnioskodawczyni chciała sporządzić testament notarialny z zapisem windykacyjnym, którego przedmiotem miała być ½ udziału przysługującego wnioskodawczyni w prawie do spółdzielczego lokalu własnościowego objętym małżeńską wspólnością majątkową małżonków. Notariusz odmówił spisania testamentu podnosząc, iż jego sporządzenie w zgodzie ze wskazaniem wnioskodawczyni, byłoby niezgodne z prawem. Notariusz zauważył, że nie jest dopuszczalne w prawie polskim rozporządzanie udziałami w przedmiotach, które składają się na majątek wspólny małżonków. Sąd Okręgowy wskazał, że zgodnie z art. 35 ustawy z dnia 25 VII 1964 r. – Kodeks rodzinny i opiekuńczy, w czasie trwania małżeńskiej wspólności majątkowej, oboje małżonkowie nie są upoważnieni do rozporządzania, ani do zobowiązania się do rozporządzenia udziałem w całym majątku wspólnym lub w jego składnikach, które przypadłyby mu w razie ustania wspólności. W opinii Sądu Okręgowego, w celu dokonania zapisu windykacyjnego, spadkodawca winien mieć prawo do przedmiotu zapisu windykacyjnego oraz do rozporządzania nim tak w chwili otwarcia spadku, jak i w momencie sporządzania testamentu.

W podjętej uchwale SN podkreślił, iż podniesiony w orzeczeniu Sądu Okręgowego art. 35 k.r.o. ma zastosowanie jedynie w wypadku czynności prawnych *inter vivos*. Przepis ten nie może zatem stanowić sam w sobie przeszkody w stanowieniu zapisu windykacyjnego, którego przedmiotem miałyby być udział w majątku wspólnym małżonków. Jak trafnie argumentuje SN, przepis ów ma chronić przede wszystkim interesy współmałżonków w trakcie trwania wspólności majątkowej, a z kolei ta ustaje najpóźniej z chwilą śmierci jednego z małżonków.

W dalszej części argumentacji SN, przywołując samo brzmienie art. 981¹ § 2 k.c. wskazał, że przepis ten nie zawiera wskazania, kiedy osoba sporządzająca testament ma mieć prawo do dysponowania przedmiotem zapisu windykacyjnego. Warto przy tym zauważyć, jak znakomicie konkluduje w swojej uchwale SN, iż sporządzenie testamentu zawierającego zapis windykacyjny nie wywiera żadnych skutków prawnych bezpośrednio w chwili dokonania czynności testowania, a sam testament wywołuje skutki dopiero w chwili otwarcia spadku.

Zatem, biorąc jedynie pod rozwagę charakter samego testamentu, będącego rozrządzeniem testatora na wypadek śmierci, w ocenie SN prawnie możliwe jest rozrządzenie, tytułem zapisu windykacyjnego, rzeczami i prawami przyszłymi lub cudzymi. SN zauważył, że zupełnie inną kwestią jest skuteczność owego rozporządzenia, która winna być ferowana dopiero w momencie śmierci testatora (a więc w chwili otwarcia spadku).

Oprócz tego, warto podnieść, że w omawianej uchwale SN odniósł się również do obowiązków nałożonych na notariusza w związku ze sporządzaniem testamentu zawierającego zapis windykacyjny. Wskazano, że notariusz ma obowiązek zapewnić ważność dokonywanej czynności prawnej. Ważność zapisu windykacyjnego oceniana jest z perspektywy art. 981¹ § 2 k.c. Jak wskazał dalej SN, jednym z podstawowych warunków dopuszczalności zapisu windykacyjnego, jest możliwość przejścia przedmiotu na zapisobiorcę z chwilą śmierci testatora. Kwestią najistotniejszą jest więc, aby przedmiot zapisu windykacyjnego był zbywalny. *A contrario*, nie będzie miał więc on zastosowania do składników majątkowych obdarzonych przymiotem niezbywalności.

Podsumowując, w uchwale SN wskazał dodatkowo, że objęcie zapisem windykacyjnym przedmiotu wchodzącego w skład majątku wspólnego małżonków, jest dopuszczalne i zgodne z przepisami prawa. Biorąc to, co napisano wyżej pod uwagę, winno się stwierdzić w sposób jednoznaczny, że powyższa uchwała SN ma ekstraordynaryjne znaczenie dla każdego małżonka będącego w majątkowej wspólności ustawowej, który chciałby w swoim testamencie objąć zapisem windykacyjnym przedmiot stanowiący składnik majątku wspólnego.

Poglądy doktryny

Uchwała ta nie spotkała się z ciepłym przyjęciem wśród części polskiego środowiska prawniczego. Głównym przeciwnikiem takiego postawienia sprawy przez Sąd Najwyższy jest prof. Gniewek, który co do zasady wyklucza objęcie zapisem windykacyjnym majątku

wspólnego małżonków. Bardzo trafnie zauważa, że rozrządzenie testamentowe nie może być uznawane jako zdarzenie prawne które jest jednocześnie sukcesją uniwersalną – taka sukcesja jest przecież zawsze wskazana precyzyjnie w ustawie. Tymczasem, jak wskazano już wyżej, zapisem windykacyjnym można obejmować tylko wyraźnie określone, w odpowiednim stopniu zindywidualizowania, rzeczy, prawa, przedsiębiorstwa lub gospodarstwa rolne¹⁴².

Natomiast odrębną kwestią podnoszoną również przez prof. E. Gniewka jest możliwość objęcia zapisem windykacyjnym poszczególnych przedmiotów majątku wspólnego małżonków¹⁴³. Oczywiście, brany jest tutaj tylko jedyny możliwy wariant a więc dokonanie czynności zapisu windykacyjnego przez jedno z małżonków. Warto się zastanowić, czy w świetle innych przepisów k.c. i k.r.o. taka konstrukcja prawna byłaby dopuszczalna. Ważna w tym kontekście jest legitymacja do rozporządzania rzeczą wspólną. I tak, art. 36 k.r.o. stanowi w kolejnych ustępach, że małżonkowie mogą samodzielnie zarządzać majątkiem wspólnym i podejmować wobec niego czynności zarządu będące składnikami majątku. Zgoda drugiego małżonka na dokonanie samodzielnie czynności przekraczających ramy zwykłego zarządu jest wyrażona *de lege lata* w art. 37 k.r.o.

Nie można w kontekście tego zapomnieć, o podstawowych różnicach rozporządzeń o charakterze *inter vivos* w ramach zarządu majątkiem wspólnym oraz rozrządzeń dokonywanych *mortis causa* – czyli tak jak w testamencie. Nie wolno też zapomnieć również, że zapis windykacyjny odnoszący się do małżonków, skutkowałby na swój sposób dopuszczeniem możliwości sporządzania testamentów wspólnych¹⁴⁴.

Ponadto, warto jeszcze zauważyć, że sama treść art. 981² k.c. przesądza o tym, że nie jest możliwe ustanowienie na składniku majątku wspólnego małżonków zapisu windykacyjnego. Jedną z przesłanek bezskuteczności jest tutaj sam fakt, że przedmiot nie należy do zapisodawcy (a tak *de facto* się dzieje, jeśli uwzględnimy samą konstrukcję współwłasności łącznej, właściwą dla ustroju małżeńskiej wspólności majątkowej). Najwięcej wątpliwości budzi jednak ten rodzaj spraw, w którym małżonka obowiązuje małżeńska wspólność majątkowa – czy w takim wypadku, małżonek może skutecznie objąć zapisem windykacyjnym przedmioty lub prawa należące do majątku wspólnego? Tutaj generalnie

¹⁴² E. Gniewek, *O niedopuszczalności zapisu windykacyjnego majątku wspólnego małżonków*, „Rejent” nr 1/2012, s. 24.

¹⁴³ Tamże, s. 24-25.

¹⁴⁴ Tamże, s. 24.

większość przedstawicieli¹⁴⁵ doktryny przychyliła się do dopuszczenia dokonania takiego zapisu. Głównym z podnoszonych przez przedstawicieli tego zapatrywania argumentem, jest sama istota testamentu jako czynności *mortis causa*, który to wywołuje skutki dopiero z chwilą otwarcia spadku, z tą też chwilą testament, który zawiera zapis windykacyjny, spowoduje przekształcenie określonych praw podmiotowych¹⁴⁶.

Zdaniem prof. Gniewka, w obecnym stanie prawnym niemożliwym jest objęcie zapisem windykacyjnym przedmiotów majątku wspólnego, a także swoiste umawianie się małżonków co do zapisu zawartego w testamencie jednego z nich (jest to związane z zakazem tworzenia wspólnych testamentów).

W związku z tym, bardzo istotną kwestią jest ochrona nabywców takiego zapisu którzy są w dobrej wierze¹⁴⁷. Z pewnością winno się odrzucić w tych rozważaniach art. 38 k.r.o. Jeśli już, możliwe byłoby tutaj zastosowanie instytucji rękoi wiary publicznej ksiąg wieczystych oraz instytucji nabycia rzeczy ruchomej od osoby nieuprawnionej do rozporządzenia. Warto jednak zauważyć, że są te instytucje stanowią słabe podstawy do ochrony zapisobierców; w wypadku rękoi wiary publicznej nie ma ona tutaj zastosowania ze względu na brak odpłatności przy czynności jaką jest zapis windykacyjny czy też w ogóle testament, w wypadku nabycia rzeczy ruchomej od osoby nieuprawnionej trudno mówić *de facto* o rozporządzeniu¹⁴⁸. *De lege ferenda* można domagać się od polskiego ustawodawcy stworzenia regulacji o podobnym stopniu rewolucyjności jak to miało w wypadku choćby służebności przesyłu. Wypadałoby się podjąć problemu rozstrzygnięcia tej kwestii, poprzez, być może, stworzenia przepisów które w sposób bezdyskusyjny przesądzałyby ochronę zapisobierców. Osoba zajmująca się na co dzień problematyką prawa cywilnego dobrze wie, że zapis windykacyjny może być ustanowiony także we współwłasności w częściach ułamkowych. Podobnie, w wypadku ułamkowego udziału we współużytkowaniu wieczystym nieruchomości gruntowe – są to bowiem prawa majątkowe, zatem każdy współwłaściciel

¹⁴⁵ Wskazać tu należy przede wszystkim następujące prace: E. Kremer, *Instytucja zapisu windykacyjnego a małżonkowie* [w:] *Rozprawy cywilistyczne. Księga pamiątkowa dedykowana Profesorowi Edwardowi Drozdowi*, red. M. Pecyna, J. Pisuliński, M. Podrecka, Warszawa 2013; Z. Truskiewicz, *Zapis windykacyjny udziału w rzeczy lub prawie należących do majątku wspólnego małżonków* (w świetle postanowienia Sądu Okręgowego w Opolu), „Rejent” nr 5/2012.

¹⁴⁶ E. Kremer, jw., s. 589 i n.; Z. Truskiewicz, jw., s. 24-26. Skrót dotyczący najistotniejszych postulatów tych autorów: A. Makowiec, *Rozważania na temat zapisu windykacyjnego i wprowadzenia do polskiego systemu prawnego darowizny na wypadek śmierci*, „Przegląd Prawno-Ekonomiczny” nr 26/2014.

¹⁴⁷ E. Gniewek., jw., s. 29.

¹⁴⁸ Tamże, s. 29.

może w sposób całkowicie odrębny od pozostałych współwłaścicieli rozporządzać swoim udziałem¹⁴⁹.

Cała problematyka dopuszczalności zapisu windykacyjnego pomiędzy małżonkami w kontekście regulacji z art. 981¹ k.c., zasadza się na sposobie rozumienia podstawowych konstrukcji prawa cywilnego i rodzinnego: współwłasnością, która jest niczym więcej jak *wspólnym prawem własności zespolonym z udziałów poszczególnych współwłaścicieli*¹⁵⁰, a także ustrojem ustawowej wspólności majątkowej, która uchodzi za rodzaj wspólności majątkowej bezudziałowej¹⁵¹. Niejako zespajając wspomniane instytucje, można dojść do wniosku, że wspólność majątku małżonków będzie w tym wypadku swoistym zintegrowanym zbiorem składników majątkowych nieoznaczonych ułamkiem, jednakże z taką samą mocą udziałów we współwłasności, dodatkowo opatrzonego regułą z art. 35 k.r.o. (dotyczącym nierozporządzalności udziałem po ustaniu wspólności).

W wypadku, przychylenia się do koncepcji, że małżonkom przysługuje udział we wspólności majątku, powinno się stanowczo odrzucić możliwość stanowienia zapisu windykacyjnego, ze względu na przytaczaną już kilkakrotnie zasadę normująca prawną niedopuszczalność stanowienia testamentów wspólnych.

Jeśli przychylić się do szeroko akceptowanej w środowisku prawniczym argumentacji popierającej tezę o bezudziałowym charakterze wspólnoty majątkowej małżeńskiej, również napotkamy trudność w postaci samej konstrukcji zapisu windykacyjnego, którego przedmiotem mogą być przecież tylko zindywidualizowane istniejące prawa majątkowe o charakterze zbywalnym oraz zindywidualizowane przedsiębiorstwa i gospodarstwa rolne¹⁵². Odpadają w związku tym także rzeczy lub prawa przyszłe; także ewentualne przyszłe udziały w przedmiocie lub prawie (w art. 981² k.c. jest bowiem odniesienie tylko do ewentualnych skutków na przyszłość konkretnego rozrządzenia, nie zaś do przedmiotów przyszłych). Zapis windykacyjny jest skuteczny tylko wtedy, jeśli istniejące rzeczy w momencie otwarcia spadku należą do spadkodawcy. Skutek zapisu jest więc warunkowy i przyszły, nie obejmuje on więc w żadnym wypadku przedmiotów przyszłych¹⁵³.

¹⁴⁹ E. Skowrońska-Bocian, *Prawo spadkowe*, Warszawa 2012, s. 122 i n.; E. Gniewek, jw., s. 30.

¹⁵⁰ E. Gniewek, jw., s. 31.

¹⁵¹ Więcej nt.: J. Strzebinić, *Prawo rodzinne*, Warszawa 2012, s. 120-154.

¹⁵² E. Gniewek, jw., s. 32.

¹⁵³ Tamże, s. 33.

Wnioski i postulaty

De lege lata nie mamy regulacji takiej regulacji zapisu windykacyjnego, normującej w sposób kompleksowy i odpowiedni pewne odmienności związane z instytucjami małżeństwa i ustawowej wspólność majątkowa, która bądź co bądź, jest najczęstszym rodzajem ustroju majątkowego w małżeństwie w Polsce. Skłaniać się można raczej do spostrzeżenia, że jest to przeoczenie ustawodawcy, które winno zostać usunięte. Jak widać bowiem, sama kwestia może wywoływać w praktyce pewne kontrowersje, co pokazuje problemy doktrynalne podniesione w kontekście cytowanej wyżej uchwały SN. Osobiście, autor przychyliłby się do zdania prof. E. Gniewka, a zatem, że w świetle obecnej regulacji prawnej, stanowienie zapisu windykacyjny przedmiotów majątku wspólnego małżonków jest po prostu niedopuszczalne.

De lege ferenda powinno się postulować uregulowanie prawne (kodeksowe) przez ustawodawcę całości problemu uwypuklonego w tym artykule. Przesądziłoby to, zdaniem autora, zbędne w tym wypadku spory i dyskusje w środowisku prawniczym. Właściwie, sprowadzałoby się to do uczynienia wyłomu w zasadzie zakazującej sporządzania testamentu wspólnego (art. 942 k.c.). Pytaniem otwartym jest natomiast kwestia, czy warto czynić wyłom w tak bardzo istotnej zasadzie dla uregulowania jednej kwestii. Zdaniem autora nieznaczny wyłom w tej kwestii byłby pożądanym. Wszak bowiem nie trudno zauważyć, że prawo charakteryzuje się pewnym trywializmem – ma od generalnych i ogólnych zasad dużą ilość skonkretyzowanych wyjątków. Wyjątki te powstają dlatego, bowiem sytuacje prawne, stanowiące otoczkę różnorodnych sytuacji i stosunków społecznych muszą te różnorodności uwzględniać, częstokroć kosztem nagięcia lub całkowitego złamania pewnej ogólnej zasady będącej nakazem ściśle pożądanego zachowania, a tym samym pewnej rzeczywistości prawnej w niej wyrażonej. Inaczej, prawo *sensu largo* traci swoją immanentną cechę – cechę użyteczności. Prawo ma być przede wszystkim narzędziem w rękach człowieka, nie zaś odwrotnie. Ponadto, samo uregulowanie kwestii będącej przedmiotem niniejszego artykułu, spełniałoby postulat jasności i zupełności norm prawnych, do których ustawodawca powinien dążyć w każdej swojej regulacji.

Na zakończenie, pomimo wskazanych wyżej mankamentów, należy pozytywnie ocenić starania ustawodawcy dążące do wzbogacenia polskiego systemu prawa spadkowego o nowe rozwiązania i standardy, które pomagają w sposób pełniejszy i przystępniejszy na realizację swojej ostatniej woli przez spadkodawcę.

Bibliografia:

1. Gniewek E., *O niedopuszczalności zapisu windykacyjnego majątku wspólnego małżonków*, „Rejent” nr 1/2012.
2. Kremer E., *Instytucja zapisu windykacyjnego a małżonkowie* [w:] *Rozprawy cywilistyczne. Księga pamiątkowa dedykowana Profesorowi Edwardowi Drozdowi*, red. M. Pecyna, J. Pisuliński, M. Podrecka, Warszawa 2013.
3. Księżak P., *Zapis windykacyjny*, Warszawa 2012.
4. Makowiec A., *Rozważania na temat zapisu windykacyjnego i wprowadzenia do polskiego systemu prawnego darowizny na wypadek śmierci*, „Przegląd Prawno-Ekonomiczny” nr 26/2014.
5. Skowrońska-Bocian E., *Prawo spadkowe*, Warszawa 2012.
6. Strzebinczyk J., *Prawo rodzinne*, Warszawa 2012.
7. Truskiewicz Z., *Zapis windykacyjny udziału w rzeczy lub prawie należących do majątku wspólnego małżonków (w świetle postanowienia Sądu Okręgowego w Opolu)*, „Rejent” nr 5/2012.
8. Wójcik S., Zoll F., *Zapis windykacyjny* [w:] *System prawa prywatnego – prawo spadkowe – tom 10*, red. B. Kordasiewicz, Warszawa 2013.

Akty prawne:

1. Ustawa z dnia 23 IV 1964 r. - Kodeks cywilny (Dz.U. 2014 poz. 121).
2. Uchwała SN (sygn. III CSK 43/12) z dnia 8 VII 2011.

